

ΛΟΓΟΣ ΣΤΗ ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

ΤΟΥ ΚΩΝΤΣΙΟΓΛΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ, ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ (ΤΟΥ 3^{ου} ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ)

ΣΑΒΒΑΤΟ 30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2016, ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ

Σε μια εποχή κρίσεων, διαφόρων μορφών, αλλά κυρίως κρίσεων αξιών και αδιεξόδων, αναζητήσεων και κατευθύνσεων στην πολύπαθη κοινωνία και περισσότερο στην Παιδεία μας, θα εορτάσουμε ακόμη μια φορά τη μνήμη των Πατέρων και μεγίστων Ιεραρχών, Βασιλείου του Μεγάλου, Γρηγορίου του Θεολόγου και Ιωάννου του Χρυσοστόμου, αναζητώντας το νόημα της γιορτής για μας σήμερα, που δεν είναι, παρά μόνο η μελέτη της παρακαταθήκης τους. Μια παρακαταθήκη σοφίας, ενός έμπρακτου λόγου που έγινε ζωή, αλλά και οδοδείκτης και βοήθεια για μας, σε πολλούς από τους σύγχρονους προβληματισμούς μας.

Οι Τρεις Ιεράρχες είναι μεγάλοι Πατέρες της Χριστιανοσύνης, προστάτες των γραμμάτων, των δασκάλων και των μαθητών, οδηγοί μας και δάσκαλοι στη μόρφωση και στη ζωή. Όλοι τους με βαθιά θεολογική και άρτια επιστημονική κατάρτιση και μόρφωση, αλλά κυρίως με κοινωνική ευαισθησία και αγώνα, με ανοιχτό πνεύμα και ορίζοντα τόσο στην πίστη όσο και στην επιστήμη, αλλά και κριτική και καυστική στάση απέναντι σε κάθε μορφή εξουσίας.

Προσωπικά, πιστεύω, πως τα όρια αναγνωρισιμότητας της ελληνικής γλώσσας θα ήταν όχι μόνο μικρότερα σε παγκόσμια κλίμακα, αλλά και πολύ φτωχότερα, αν οι τρεις αυτοί μεγάλοι Ιεράρχες δεν είχαν

ασχοληθεί τόσο εμπεριστατωμένα με τη χρήση της ελληνικής γλώσσας και των ελληνικών φιλοσοφικών και οντολογικών όρων στη διαμόρφωση της χριστιανικής θεολογίας και παιδαγωγικής. Απέδειξαν την οικουμενικότητα της ελληνικής γλώσσας, επειδή γνώριζαν πως “αρχή σοφίας η των ονομάτων επίσκεψις”(Αντισθένης), και έτσι “τη γλώσσα μου έδωσαν Ελληνική”(Ελύτης).

Είναι σημαντικό να τοποθετηθούμε χρονικά στην εποχή που έζησαν, οι Μ. Βασίλειος και Γρηγόριος ο Θεολόγος, τις πρώτες δεκαετίες του 4^{ου} αιώνα, τέλος του 4^{ου} αιώνα ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, εποχή που καθιερώνεται η ανεξιθρησκεία, αλλά και εποχή που για τους χριστιανούς, ότι ελληνικό, είναι και ειδωλολατρικό και βέβηλο. Όταν λοιπόν κατηγορούνται για χρησιμοποίηση της ελληνικής γλώσσας και όχι της γλώσσας της Βίβλου, για τους τρεις Πατέρες αποτελεί κοινή συνείδηση πως ένας που έχει ευσεβή διάνοια μπορεί να εκφράσει την αλήθεια των πραγμάτων, ακόμη και με λέξεις που δεν υπάρχουν στη Βίβλο, αλλά με ελληνικούς φιλοσοφικούς όρους, αντίθετα, κάποιος που έχει διεφθαρμένο νου, αδυνατεί να αποκαλύψει την αλήθεια, ακόμη και όταν χρησιμοποιεί όρους από την Αγία Γραφή.

“Η ζωή αληθεύει μόνο όταν εκπλήσσεται και εκπλήσσει, μόνο όταν μένει ανοιχτή στο θαύμα που βγάζει τον άνθρωπο από το οχυρό του κλειστού και ως εκ τούτου βέβαιου εαυτού”, γράφει ο Μέγας Βασίλειος στην “Εξαήμερον” του, και συνεχίζει λέγοντας πως “μια τέτοια ζωή δίνει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να θεωρήσει την ανθρώπινη δημιουργικότητα, συνεπώς και την επιστήμη, προέκταση της θαυματουργίας του Θεού στον κόσμο, και τον εαυτό του συνεχιστή και συνδημιουργό στην εξέλιξη του σχεδίου της Θείας Οικονομίας”. Με

αποτέλεσμα, συνεχιστές, λοιπόν, και συνδημιουργοί αυτού του σχεδίου της σωτηρίας σήμερα να είμαστε όλοι μας, αλλά κυρίως εσείς, οι μικροί και μεγάλοι μαθητές μας, γιατί εσείς είστε το τώρα και το αύριο αυτής της Δημιουργίας. Μια Δημιουργία, που το μεγαλείο της δεν θα πάψει ποτέ, ακόμη και όταν η επιστήμη ανακαλύψει τον τρόπο της ύπαρξης της με λογικές αποδείξεις, όπως διαβεβαιώνει ο Μ. Βασίλειος, “δεν θα ελαττωθεί η μέγιστη έκπληξη, επειδή θα εξευρεθεί ο τρόπος που έγινε κάθε τι το παράδοξο”. (“ου γαρ ελαττούται η επί τοις μεγίστοις έκπληξις, επειδάν ο τρόπος καθ’ ον γίνεται τι των παραδόξων εξευρεθή”.)

Οι Τρεις Ιεράρχες δεν ήθελαν τους χριστιανούς νέους ανθρώπους χωρίς κριτική σκέψη, χωρίς ευρύτητα γνώσεων, χωρίς γενικότερο προβληματισμό. Τους ήθελαν μέσα στην κοινωνία και τη ζωή, μετόχους των πολιτικών και κοινωνικών ανησυχιών και φιλοσοφικών ρευμάτων. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, τους προτείνει να σπουδάσουν πρώτα στα δημόσια κοσμικά σχολεία, ενώ ο Μ. Βασίλειος στέλνει σε εθνικούς δασκάλους φτωχούς χριστιανούς νέους για να σπουδάσουν κοντά τους, ενώ δεν χάνει ευκαιρία να υμνήσει την αξία της φιλοσοφίας και της προσφοράς της στη διατύπωση των χριστιανικών δογμάτων. Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, αντιδρώντας στις απόψεις κάποιων χριστιανών, που αρνούσαν τη μελέτη της κλασικής παιδείας, υποστηρίζει πως είναι «αγροίκοι και αγράμματοι», όσοι δε δέχονται την αξία της. Αποκαλεί την πόλη των Αθηνών, που ήταν κέντρο σπουδής του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, «Χρυσή Αθήνα των Γραμμάτων».

Τα βασικά στοιχεία της αληθινής παιδείας για τους Τρεις Ιεράρχες είναι: η αγάπη, η ελευθερία και ο σεβασμός του ανθρώπινου

προσώπου. Και οι τρεις τονίζουν πως η σχέση παιδαγωγού μαθητή είναι μια σχέση ελευθερίας και δημιουργίας. Ο εκπαιδευτικός οφείλει πρώτιστα να σέβεται το δώρο της ελευθερίας που χάρισε ο Δημιουργός στα παιδιά και να μη φυλακίζει τις ανησυχίες τους, αλλά να ανοίγει δρόμους. Υποστηρίζουν πως η Παιδεία πρέπει να είναι στην υπηρεσία του ανθρώπου και όχι του συστήματος. Ο Βασίλειος θα αναδείξει τη σημασία της ελληνικής παιδείας, με απλό και νηφάλιο τρόπο, στη γνωστή μικρή πραγματεία του “Προς τους νέους όπως αν εξ ελληνικών ωφελούντο λόγων”.

Ο Μ. Βασίλειος, εκτός του τεράστιου φιλανθρωπικού έργου του, με τον προσωπικό λόγο και βίο και με το συγγραφικό του έργο, θέλει να βοηθήσει, τόσο στη θεολογική στερέωση του χριστιανικού οικοδομήματος, όσο και στην όλη εκπαιδευτική διαδικασία γιατί γνωρίζει πως η μόρφωση των νέων είναι το μέλλον και η ελπίδα του τόπου. Σκοπός του είναι ο ενάρετος βίος και η σωτηρία της ψυχής και σ’ αυτό βοηθούν η γνώση και οι σπουδές στις Γραφές και στα ιερά γράμματα. Η σπουδή, όμως, πρέπει να γίνεται με προσοχή. Δέχεται στις σπουδές των ιερών γραμμάτων και τη χρήση της “θύραθεν σοφίας”, δηλαδή της σοφίας των αρχαίων Ελλήνων με κάποια βέβαια διάκριση και προσοχή, θεωρώντας την, όμως, ως στόλισμα ψυχής.

Ο Ιωάννης Χρυσόστομος θεωρεί ότι πρωτεύοντα ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία παίζει η προσωπικότητα του δασκάλου καθώς επίσης και η σχέση του με τους μαθητές. Η σχέση δάσκαλου-μαθητή πρέπει να είναι μια σχέση αγάπης και αλληλοσεβασμού. Το να αγαπά ο δάσκαλος το μαθητή και να αγαπιέται από αυτόν, «το φιλείν και φιλείσθαι» όπως ακριβώς λέει, είναι το στοιχείο εκείνο που βοηθάει

ουσιαστικά να γίνει αποδοτική η διδασκαλία. Ο καλός δάσκαλος κατά τον Χρυσόστομο εμπνέει, προσελκύει και πείθει, (MG. 57327) Δεν είναι εγωιστής, ούτε αλαζόνας, δε διακρίνεται για το εξουσιαστικό του ύφος, έχει πνεύμα μαθητείας, δεν περιαυτολογεί. Είναι ταπεινός, έχοντας συναίσθηση των ατελειών και αδυναμιών του. Γνωρίζει καλά «ότι η επιείκεια είναι πιο δυνατή από τη βία», (MG. 57,61).

Ο παιδαγωγός πρέπει να επιδεικνύει δημοκρατικό πνεύμα και να σέβεται τη γνώμη των μαθητών του, (MG. 60,35-36). Απέναντι τους να είναι απλός, ειλικρινής, απονήρευτος, άδολος. Να αποφεύγει την ειρωνεία και την υποκρισία. (MG. 61,404-406). Οι δάσκαλοι κατά τον Άγιο Πατέρα δεν πρέπει να είναι φορτικοί και πιεστικοί αλλά φιλόστοργοι. (MG. 62,402-403). Οφείλουν να υπερβάλλουν σε φιλοστοργία τους φυσικούς πατέρες. «Ο λόγος (του δασκάλου)», λέει ο Χρυσόστομος πρέπει να είναι «λόγος ανθρώπου που διδάσκει μάλλον παρά ελέγχει, που παιδαγωγεί παρά τιμωρεί, που βάζει τάξη παρά που διαπομπεύει, που διορθώνει παρά που επεμβαίνει στη ζωή του άλλου (του μαθητού)», (MG. 61 593-594).

Μελετώντας τους Πατέρες της Εκκλησίας μας, είναι σαν να μελετάμε την σημερινή πραγματικότητά μας. Οι Τρεις Πατέρες πιστεύουν ξεκάθαρα πως η μανία του πλούτου και τα συμφέροντα των ισχυρών ευθύνονται για την κατάντια των κοινωνιών, για την πείνα, την εγκατάλειψη, τους πολέμους. «Οι πόλεμοι» γράφει ο Χρυσόστομος «γίνονται από τον έρωτα για τα χρήματα», ενώ ο Βασίλειος διερωτάται «έως πότε θα κυβερνά ο πλούτος που είναι η αιτία του πολέμου; Οι εξοπλισμοί» συμπληρώνει «γίνονται για την απόκτηση του πλούτου» (Ε.Π.Ε. 6,312). Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, συμπληρώνοντας τον

προβληματισμό του Μ. Βασιλείου λέει: «Μητέρα των πολέμων είναι η πλεονεξία».

Σε μια εποχή, 4^{ος} αιώνας, που η γυναίκα βρισκόταν στο κοινωνικό περιθώριο, οι Πατέρες αναλαμβάνουν την υπεράσπισή της και αγωνίζονται σθεναρά να της δώσουν τη θέση που της αρμόζει στην κοινωνία. Είναι γνωστή σε όλους μας η θέση του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, 17 αιώνες πριν την εποχή μας, όταν στιγματίζε τη μεροληπτική, υπέρ των ανδρών, νομοθεσία του κράτους. Ο δε, Ιωάννης ο Χρυσόστομος, ερχόμενος σε ρήξη με τις ανδροκρατικές αντιλήψεις της εποχής του, επιλέγει ως πρώτη μεταξύ των συνεργατών του μια γυναίκα, τη μετέπειτα Αγία Ολυμπιάδα, η οποία αναδεικνύεται σε ηγέτιδα του χριστιανικού κοινωνικού έργου.

Η σημαντικότερη όμως, όλων των αρετών τους, είναι η μεγάλη φιλανθρωπία τους και η παραίνεση γι αυτήν στους ανθρώπους. Η φιλανθρωπία φανερώνει την αποδοχή της αγάπης του Χριστού, το άνοιγμα της καρδιάς μας προς τον ξένο, τον άγνωστο, το ξεβόλεμα της φιλαυτίας μας, την αποδοχή του άλλου. Σημειώνει ο Μ.Βασίλειος, “η φύση μας είναι μία, άνθρωπος κι αυτός και κείνος, ίδια κι η ανάγκη, ίδια για όλους και η έλλειψη. Δώσε και στον αδερφό και στον ξένο. Μήτε τον αδερφό να αποστραφείς, αλλά και τον ξένο συγγενή σου κάνε. Όλοι είμαστε συγγενείς, όλοι αδερφοί, όλοι από έναν Πατέρα είμαστε απόγονοι”. Δεν διαχώρισαν, λοιπόν, ποτέ την πίστη στο Θεό από την έγνοια για τον φτωχό και τον ξένο. Οι τρεις Ιεράρχες ωστόσο προχώρησαν ένα βήμα παραπέρα εν προκειμένω: δίδαξαν (και έκαναν οι ίδιοι πράξη στη ζωή τους) ότι όποιος νοιάζεται τους φτωχούς δεν μπορεί να είναι ο ίδιος σωρευτής πλούτου. Ο φιλόπτωχος πρέπει να

επιλέγει την πτωχεία και για τον εαυτό του, αρκούμενος στα
χρειαζόμενα για τη ζωή, χωρίς περιττές πολυτέλειες".

Οι Τρεις Ιεράρχες δεν μπορούν να συμβιβαστούν με την
υποκρισία των βολεμένων χριστιανών: «ξέρω πολλούς», λέει ο
Χρυσόστομος, «που νηστεύουν και προσεύχονται και στενάζουν,
επιδεικνύοντας κάθε λογής αδάπανη ευλάβεια. Ενώ ούτε έναν οβολό δε
δίνουν στους θλιβόμενους. Τι κέρδος έχουν από την υπόλοιπη αρετή
τους; Γι' αυτούς η βασιλεία των ουρανών είναι κλειστή». Και ο
Γρηγόριος συμπληρώνει: «Μη τεντώνεις τα χέρια σου στον ουρανό
αλλά στα χέρια των φτωχών. Αν εκτείνεις τα χέρια σου στα χέρια των
φτωχών έπιασες την κορυφή του ουρανού». Και το κάνουν πράξη. Ο
Χρυσόστομος μόλις ανέρχεται στον Αρχιεπισκοπικό θρόνο της
Κωνσταντινούπολης, πουλάει τα πολυτελή σκεύη και έπιπλα της
Αρχιεπισκοπής χάρη των παλαιών και νέων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων.
Διακόπτει άμεσα τη διοργάνωση επίσημων και πλούσιων δείπνων στο
χώρο της Αρχιεπισκοπής και με τα χρήματα που εξοικονομεί οργανώνει
συσσίτια για 7.000 φτωχούς καθημερινά. Ο ίδιος ζει λιτά και ασκητικά,
όπως αρμόζει σ' έναν ιεράρχη, προκαλώντας το θαυμασμό του απλού
λαού, αλλά και την περιφρόνηση των πλούσιων και κοινωνικά ισχυρών
αντιπάλων του. Το αποτέλεσμα, η εξορία με επακόλουθο το θάνατο
του.

Ο Βασίλειος, γιατρός ο ίδιος, ιδρύει τη γνωστή σε όλους μας
Βασιλειάδα μια «πόλη φιλανθρωπίας». Εκεί οργανώνει το πρώτο
δημόσιο νοσοκομείο, στο οποίο υπάρχουν κατοικίες γιατρών,
νοσηλευτικού προσωπικού και ειδικές πτέρυγες για λεπρούς και
πάσχοντες από επιδημικές ασθένειες. Μας γίνεται γνωστό από τα

κείμενα ότι ο ίδιος παρότι καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια «έδινε το χέρι στους λεπρούς, τους φιλούσε αδελφικά και τους φρόντιζε ο ίδιος προσωπικά». Συνιστούσε μάλιστα στους επισκόπους της δικαιοδοσίας του, την ίδρυση παρόμοιων με την Βασιλειάδα ιδρυμάτων. Σιγά-σιγά οργάνωσε ένα δίκτυο υπηρεσιών υγείας σε ολόκληρη τη Μικρά Ασία.

Ιδιαίτερα σημαντική όμως, ήταν και η επίδραση του συγγραφικού τους έργου στους Ευρωπαίους επιστήμονες, κυρίως των ανθρωπιστικών σπουδών από την εποχή της Αναγεννήσεως, μέχρι σήμερα. Σε μια εποχή λοιπόν, που τόσο η αναγνώριση, όσο και η μελέτη του επιστημονικού έργου των τριών Ιεραρχών σε ευρωπαϊκή και παγκόσμια κλίμακα είναι μεγάλη, αλλά και βάση στην εξεύρεση παιδαγωγικών, ψυχολογικών και κοινωνικών λύσεων, τόση άγνοια, όση και απαξίωση υπάρχει για τους τρεις Πατέρες στην πατρίδα μας.

Ενώ λοιπόν, ψάχνουμε για λύσεις σε κοινωνικά, παιδοψυχικά και παιδαγωγικά θέματα, σε μοντέλα δυτικού τύπου, γερμανικά, γαλλικά ή αγγλικά μοντέλα, τις περισσότερες φορές αδιέξοδα και ανεφάρμοστα, μπορούμε να σκύψουμε πάνω στους θησαυρούς της πατερικής μας παράδοσης, στις παραινέσεις και στις οδούς και λύσεις στους προβληματισμούς μας, που μας παρέχουν τα γραπτά των μεγάλων αυτών Πατέρων και Ιεραρχών μας, να μας οδηγούν μέσα από την σοφία τους στην κοινωνική αγάπη, στην επιστημονική και ηθική διαπαιδαγώγηση, αναδεικνύοντας την κουλτούρα μας, για την παιδεία μας, την κοινωνία μας και μας τους ίδιους.

Μέσα λοιπόν από το λόγο και τη σοφία τους, που αποδεικνύει το πολύτροπο της σωτηρίας μας και όπως λέει ο άγιος Ιωάννης ο

Χρυσόστομος, “...ότι αν μίαν οδόν τέμνη, πολλοί έχουσιν οκνήσαι”, γι αυτό και, “ποικίλας έτεμεν οδούς...”. Γι αυτό κι εμείς αν: “δεν μπορούμε να εισέλθουμε στον παράδεισο δια της παρθενίας, ας το κάνουμε δια του γάμου.. Αν δεν μπορούμε δια της σωφροσύνης, ας εισέλθουμε δια της ελεημοσύνης. Δεν μπορούμε δια της ελεημοσύνης, ας είναι να εισέλθουμε δια της νηστείας. Δεν μπορούμε μ’ αυτήν την οδό, ας είναι μ’ εκείνη..” Ας βρούμε την οδό της σωτηρίας μας, που οι μεγάλοι αυτοί Πατέρες μας δείχνουν, γιατί “...πολλοί οι βίοι, αλλά εις ο παράδεισος...”.

Αμήν, γένοιτο.

197